

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพงบการเงินของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม ในมุมมองของผู้สอบบัญชีรับอนุญาตในเขตภาคเหนือ ผู้ศึกษาได้ศึกษาตามแนวคิด ทฤษฎีจากเอกสารตำรา บทความ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิด และทฤษฎี

ในการศึกษาเรื่องนี้ มีแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้
แนวคิดเกี่ยวกับลักษณะเชิงคุณภาพของงบการเงิน (สมาคมนักบัญชีและผู้สอบบัญชีรับอนุญาตแห่งประเทศไทย, 2546)

ลักษณะเชิงคุณภาพ หมายถึง คุณสมบัติที่ทำให้ข้อมูลในงบการเงินมีประโยชน์ต่อผู้ใช้งบการเงิน ลักษณะเชิงคุณภาพหลักของงบการเงินมีสี่ประการ ได้แก่ ความเข้าใจได้ ความเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจ ความเชื่อถือได้ และการเปรียบเทียบกันได้

1. ความเข้าใจได้ (Understandability) ข้อมูลในงบการเงินต้องสามารถเข้าใจได้ดี ในทันทีที่ผู้ใช้งบการเงินใช้ข้อมูลดังกล่าว ดังนั้น จึงต้องมีข้อสมมุติว่าผู้ใช้งบการเงินมีความรู้ตามควรเกี่ยวกับธุรกิจ กิจกรรมเชิงเศรษฐกิจและการบัญชีรวมทั้งมีความตั้งใจตามควรที่จะศึกษาข้อมูลดังกล่าว อย่างไรก็ตาม ข้อมูลแม้ว่าจะมีความซับซ้อนแต่ถ้าเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจเชิงเศรษฐกิจก็ไม่ควรละเว้นที่จะแสดงในงบการเงินเพียงเหตุผลที่ว่าข้อมูลดังกล่าวยากเกินกว่าที่ผู้ใช้งบการเงินบางคนจะเข้าใจได้

2. ความเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจ (Relevance) ข้อมูลที่มีประโยชน์ต้องเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจของผู้ใช้งบการเงิน ข้อมูลจะเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจเชิงเศรษฐกิจได้ก็ต่อเมื่อข้อมูลนั้นช่วยให้ผู้ใช้งบการเงินสามารถประเมินเหตุการณ์ในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต รวมทั้งช่วยยืนยันหรือชี้ข้อผิดพลาดของผลการประเมินที่ผ่านมาของผู้ใช้งบการเงินได้ บทบาทของข้อมูลที่ช่วยในการคาดคะเนและยืนยันความถูกต้องของการคาดคะเนที่ผ่านมามีความสัมพันธ์กัน ตัวอย่างเช่น ข้อมูลเกี่ยวกับปริมาณและโครงสร้างของสินทรัพย์ที่กิจการมีอยู่ในปัจจุบันต่อผู้ใช้งบการเงิน เพราะจะช่วยให้ผู้ใช้งบการเงินสามารถคาดคะเนถึงความสามารถของกิจการในการรับประโยชน์จากโอกาสใหม่ ๆ และในการแก้ไขสถานการณ์ข้อมูลเดียวกันนี้มีบทบาทในการยืนยันความถูกต้องของการคาดคะเนในอดีตที่เกี่ยวกับโครงสร้างของกิจการและผลการดำเนินงานตามที่วางแผนไว้ข้อมูลเกี่ยวกับฐานะการเงินและผลการดำเนินงานในอดีตของกิจการมักถือเป็นเกณฑ์ในการคาดคะเนฐานะ

การเงินและผลการดำเนินงานในอนาคต รวมทั้งเรื่องอื่น ๆ ที่ผู้ใช้งบการเงินสนใจ เช่น การจ่ายเงินปันผล การจ่ายค่าจ้าง การเคลื่อนไหวของราคาหลักทรัพย์ และความสามารถของกิจการในการชำระภาระผูกพันเมื่อครบกำหนด อย่างไรก็ตาม ข้อมูลจะมีประโยชน์ต่อการคาดคะเนได้โดยไม่จำเป็นต้องจัดทำในรูปของประมาณการ ความสามารถในการคาดคะเนจะเพิ่มขึ้นตามลักษณะการแสดงผลข้อมูลในงบการเงินของรายการและเหตุการณ์ทางบัญชีที่เกิดขึ้นในอดีต

3. ความเชื่อถือได้ (Reliability) ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต้องเชื่อถือได้ ข้อมูลจะมีคุณสมบัติของความเชื่อถือได้หากปราศจากความผิดพลาดที่มีนัยสำคัญและความลำเอียง ซึ่งทำให้ผู้ใช้ข้อมูลสามารถเชื่อถือได้ว่าข้อมูลนั้นเป็นตัวแทนอันเที่ยงธรรมของข้อมูลที่ต้องการให้แสดงหรือควรแสดง ข้อมูลอาจมีความเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจแต่การรับรู้ข้อมูลดังกล่าวอาจทำให้ผู้ใช้งบการเงินเข้าใจผิดเนื่องจากข้อมูลขาดความน่าเชื่อถือ ตัวอย่างเช่น ประมาณการค่าเสียหายจากการฟ้องร้องที่อยู่ในระหว่างการพิจารณาคดีอาจขาดความน่าเชื่อถือเนื่องจากจำนวนค่าเสียหาย และผลการพิจารณาคดียังไม่แน่นอนและไม่สามารถคาดเดาอย่างสมเหตุสมผลได้ ดังนั้น กิจการจึงไม่ควรรับรู้ค่าเสียหายดังกล่าวในงบการเงิน แต่ควรเปิดเผยจำนวนค่าเสียหายที่มีการเรียกร้องและเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการฟ้องร้องดังกล่าว ซึ่งประกอบด้วยลักษณะดังต่อไปนี้

3.1 การเป็นตัวแทนอันเที่ยงธรรม หมายถึง ข้อมูลจะมีความเชื่อถือได้เมื่อรายการและเหตุการณ์ทางบัญชีได้แสดงอย่างเที่ยงธรรมตามที่ต้องการให้แสดงหรือควรแสดง ดังนั้น งบดุลควรแสดงสินทรัพย์ หนี้สิน และส่วนของผู้ถือหุ้นเฉพาะรายการและเหตุการณ์ทางบัญชีที่เข้าเกณฑ์การรับรู้รายการ ณ วันที่เสนอรายงาน ข้อมูลทางการเงินอาจไม่ใช่อันเที่ยงธรรมของรายการที่ต้องการให้แสดง ทั้งนี้ได้มีสาเหตุมาจากความลำเอียง หากเกิดจากความซับซ้อนในการวัดค่าของรายการและเหตุการณ์ทางบัญชีหรือเกิดจากการนำหลักการวัดค่าและเทคนิคในการนำเสนอรายการมาประยุกต์ใช้ในบางกรณี การวัดค่าผลกระทบต่อทางการเงินของรายการบางรายการอาจมีความไม่แน่นอนสูงจนกระทั่งกิจการไม่อาจรับรู้รายการนั้นในงบการเงินได้ ตัวอย่างเช่น กิจการมีค่าความนิยมที่เกิดขึ้นหลังจากได้ดำเนินงานมาระยะหนึ่ง แต่กิจการไม่สามารถบันทึกค่าความนิยมที่เกิดขึ้นภายในได้ เนื่องจากการยากที่กิจการจะกำหนดมูลค่าของค่าความนิยมดังกล่าวได้อย่างน่าเชื่อถือ อย่างไรก็ตาม ในบางกรณีกิจการอาจจำเป็นต้องรับรู้รายการและเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับความเสี่ยงจากการผิดพลาดในการรับรู้และการวัดค่าของรายการนั้น

3.2 เนื้อหาสำคัญกว่ารูปแบบ หมายถึง ข้อมูลเป็นตัวแทนอันเที่ยงธรรมของรายการและเหตุการณ์ทางบัญชี ดังนั้น ข้อมูลต้องบันทึกและแสดงตามเนื้อหาและความเป็นจริงเชิงเศรษฐกิจมิใช่ตามรูปแบบทางกฎหมายเพียงอย่างเดียว เนื้อหาของรายการและเหตุการณ์ทางบัญชีอาจไม่ตรงกับรูปแบบทางกฎหมายหรือรูปแบบที่สร้างขึ้น ตัวอย่างเช่น กิจการอาจโอนสินทรัพย์ให้กับบุคคลอื่น โดยมีเอกสารยืนยันว่าได้มีการโอนกรรมสิทธิ์ตามกฎหมายไปให้กับบุคคลนั้นแล้ว

แต่ในสัญญาระบุให้กิจการยังคงได้รับประโยชน์เชิงเศรษฐกิจในอนาคตจากสินทรัพย์นั้นต่อไป ในกรณีดังกล่าว การที่กิจการรายงานว่าได้ขายสินทรัพย์จึงไม่เป็นตัวแทนอันเที่ยงธรรมของรายการที่เกิดขึ้น

3.3 ความเป็นกลาง หมายถึง ข้อมูลที่แสดงอยู่ในงบการเงินมีความน่าเชื่อถือ เมื่อมีความเป็นกลางหรือปราศจากความลำเอียง งบการเงินจะขาดความเป็นกลางหากการเลือกข้อมูลหรือการแสดงผลข้อมูลในงบการเงินนั้นมีผลทำให้ผู้ใช้งบการเงินตัดสินใจหรือใช้ดุลยพินิจตามเจตนาของกิจการ

3.4 ความระมัดระวัง หมายถึง โดยทั่วไปผู้จัดทำงบการเงินต้องประสบกับความไม่แน่นอนอันหลีกเลี่ยงไม่ได้เกี่ยวกับเหตุการณ์ต่าง ๆ ตัวอย่างเช่น ความสามารถในการเก็บหนี้ การประมาณอายุการใช้งานของสินทรัพย์ที่มีตัวตน และจำนวนการเรียกร้องค่าเสียหายที่อาจเกิดขึ้นตามสัญญาประกัน กิจการอาจแสดงความไม่แน่นอนดังกล่าวโดยการเปิดเผยถึงลักษณะผลกระทบ และหลักความระมัดระวังที่กิจการใช้ในการจัดทำงบการเงิน หลักความระมัดระวังนี้รวมถึงการใช้ดุลยพินิจที่จำเป็นในการประมาณการภายใต้ความไม่แน่นอนเพื่อมิให้สินทรัพย์หรือรายได้แสดงจำนวนสูงเกินไป และหนี้สินหรือค่าใช้จ่ายแสดงจำนวนต่ำเกินไป อย่างไรก็ตาม การใช้หลักความระมัดระวังมิได้อนุญาตให้กิจการตั้งสำรองลับหรือตั้งค่าเผื่อไว้สูงเกินไป การแสดงสินทรัพย์หรือรายได้ให้ต่ำเกินไปหรือแสดงหนี้สินหรือค่าใช้จ่ายให้สูงเกินไปโดยเจตนาจะทำให้งบการเงินขาดความเป็นกลางและทำให้ขาดความน่าเชื่อถือ

3.5 ความครบถ้วน หมายถึง ข้อมูลในงบการเงินที่เชื่อถือได้ต้องครบถ้วนภายใต้ข้อจำกัดของความมีนัยสำคัญและต้นทุนในการจัดทำ รายการบางรายการหากไม่แสดงในงบการเงินจะทำให้ข้อมูลมีความผิดพลาดหรือทำให้ผู้ใช้งบการเงินเข้าใจผิด ดังนั้น ข้อมูลดังกล่าวจะมีความเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจน้อยลงและขาดความน่าเชื่อถือได้

4. การเปรียบเทียบกันได้ (Comparability) ผู้ใช้งบการเงินต้องสามารถเปรียบเทียบงบการเงินของกิจการในรอบระยะเวลาต่างกันเพื่อคาดคะเนถึงแนวโน้มของฐานะการเงินและผลการดำเนินงานของกิจการนั้น นอกจากนี้ผู้ใช้งบการเงินยังต้องสามารถเปรียบเทียบงบการเงินระหว่างกิจการเพื่อประเมินฐานะการเงิน ผลการดำเนินงาน และการเปลี่ยนแปลงฐานะการเงิน ดังนั้น การวัดมูลค่าและการแสดงผลกระทบทางการเงินของรายการและเหตุการณ์ทางบัญชีที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันจึงจำเป็นต้องปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอไม่ว่าจะเป็นการปฏิบัติภายในกิจการเดียวกันแต่ต่างรอบระยะเวลา หรือเป็นการปฏิบัติของกิจการแต่ละกิจการก็ตาม การเปรียบเทียบกันได้เป็นลักษณะเชิงคุณภาพที่สำคัญกล่าวคือ ผู้ใช้งบการเงินจำเป็นต้องได้รับข้อมูลเกี่ยวกับนโยบายการบัญชีที่ใช้ในการจัดทำงบการเงิน รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงนโยบายการบัญชีและผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ผู้ใช้งบการเงินต้องสามารถระบุความแตกต่างระหว่างนโยบายการบัญชีที่กิจการ

ใช้สำหรับรายการและเหตุการณ์ทางบัญชีที่คล้ายคลึงกันในรอบระยะเวลาบัญชีที่ต่างกัน และความแตกต่างระหว่างนโยบายการบัญชีที่ใช้ของกิจการแต่ละกิจการได้ การปฏิบัติตามมาตรฐานการบัญชี ซึ่งรวมถึงการเปิดเผยนโยบายการบัญชีจะช่วยให้นักการเงินมีคุณสมบัติในการเปรียบเทียบกันได้ การที่ข้อมูลจำเป็นต้องเปรียบเทียบกันได้มิได้หมายความว่าข้อมูลต้องอยู่ในรูปแบบเดียวกันตลอดไป และไม่ใช่ข้ออ้างอันสมควรที่จะไม่นำมาตรฐานการบัญชีที่เหมาะสมกว่ามาถือปฏิบัติ ตัวอย่างเช่น กิจการไม่ควรใช้นโยบายการบัญชีต่อไปสำหรับรายการและเหตุการณ์ทางบัญชีหากนโยบายการบัญชีนั้นไม่สามารถทำให้ข้อมูลมีลักษณะเชิงคุณภาพที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจและความเชื่อถือได้ นอกจากนี้ กิจการควรเลือกใช้นโยบายการบัญชีอื่น หากทำให้ข้อมูลเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจและเชื่อถือได้มากขึ้น เนื่องจากผู้ใช้งบการเงินต้องการเปรียบเทียบฐานะการเงิน ผลการดำเนินงาน และการเปลี่ยนแปลงฐานะการเงินของกิจการสำหรับรอบระยะเวลาที่ต่างกัน ดังนั้น งบการเงินจึงควรแสดงข้อมูลของรอบระยะเวลาที่ผ่านมาด้วยเพื่อประโยชน์ในการเปรียบเทียบ

แนวคิดเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพงบการเงินของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม

จากการศึกษาและงานวิจัยในอดีต พบว่าไม่มีทฤษฎีใดที่ใช้เฉพาะเจาะจงในการศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพงบการเงินของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม ซึ่งผู้ศึกษาได้ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง โดยสรุปสามารถจัดแบ่งประเภทออกได้ ดังนี้

ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของผู้ทำบัญชี ในการปฏิบัติงานให้ถูกต้องตามมาตรฐานการบัญชีไทย สำหรับธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม ในเขตกรุงเทพมหานคร อังคณา นุชยกุล (2548) ได้ศึกษาเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคในการจัดทำบัญชีของธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม โดยการสัมภาษณ์ผู้ทำบัญชีของธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในเขตกรุงเทพมหานคร หลายแห่ง ซึ่งสามารถแบ่งปัญหาและอุปสรรคดังกล่าวได้เป็น 3 ด้าน ดังนี้

1. ด้านผู้ทำบัญชี ในวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมนั้นผู้ทำบัญชีมีความรู้ความสามารถทางบัญชีอย่างเพียงพอหรือไม่ เพราะในความเป็นจริง สถานประกอบการเล็ก ๆ บางแห่งให้ผู้ที่ไม่มีความรู้ทางบัญชีมาทำบัญชีเป็นต้น นอกจากนี้สถานประกอบการกำหนดตัวผู้ทำบัญชีและมอบหมายหน้าที่ความรับผิดชอบอย่างชัดเจนหรือไม่ นั่นหมายความว่าสถานประกอบการที่มีขนาดใหญ่มีผู้ทำบัญชีประจำในสำนักงานนั้นผู้ทำบัญชีมีคุณสมบัติตรงตามพระราชบัญญัติการบัญชี พ.ศ. 2543 หรือไม่ แต่ถ้าเป็นสถานประกอบการขนาดเล็กจะไม่มีผู้ทำบัญชีประจำโดยจ้างให้สำนักงานบัญชีเป็นผู้จัดทำบัญชีให้ ดังนั้นสำนักงานบัญชียุคนี้ทำงานได้มาตรฐานหรือไม่ เพราะในทางปฏิบัติสำนักงานบัญชีที่ไม่รับผิดชอบยังมีอยู่โดยรับงานมากคิดค่าใช้จ่ายไม่ค้ำยแพง ซึ่งเป็นที่ต้องการของสถานประกอบการ บางกิจการผู้ทำบัญชีมีรายได้ หรือ

ผลตอบแทนต่ำไม่คุ้มกับภาระงานที่รับผิดชอบ ก็จะเปลี่ยนงานเพื่อหาหน่วยงานที่ให้ผลตอบแทนสูงกว่า ผลทำให้องค์กรขาดความต่อเนื่องในการปฏิบัติงานทางด้านบัญชี และผู้บริหารมักจะมอบหมายงานให้กับผู้ทำบัญชี จนทำให้ภาระงานทางด้านบัญชีที่ผู้ทำบัญชีรับผิดชอบโดยตรงเกิดความล่าช้าขึ้นได้ พนักงานบัญชีไม่ได้รับการสนับสนุนในการไปศึกษาความรู้ทางบัญชีเพิ่มเติมเท่าที่ควร เช่น การเข้ารับการอบรมสัมมนาความรู้ทางบัญชีใหม่ ๆ

2. ด้านมาตรฐานการบัญชี มาตรฐานการบัญชีที่ออกมาใช้ในปัจจุบัน ผู้ทำบัญชีเข้าใจมาตรฐานในแต่ละมาตรฐานอย่างถ่องแท้หรือไม่เพราะถ้าผู้ทำไม่เข้าใจในมาตรฐานนั้น ๆ อย่างแท้จริงก็จะมีผลต่อการปฏิบัติงานทางด้านบัญชีได้ ในปัจจุบันได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการเพื่อพิจารณาจัดแยกมาตรฐานการบัญชีสำหรับธุรกิจขนาดใหญ่ออกจากธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม เพราะในทางปฏิบัติแล้วเป็นการยากสำหรับธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อมที่จะปฏิบัติตามมาตรฐานบางข้อได้ ดังนั้นการแยกมาตรฐานการบัญชีสำหรับธุรกิจขนาดใหญ่ กับธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อมก่อให้เกิดผลดีในการปฏิบัติงานของธุรกิจต่าง ๆ ได้

3. ด้านผู้ประกอบการ ผู้ประกอบการจะเป็นปัญหาที่สำคัญสำหรับวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม เนื่องจากผู้ประกอบการไม่เข้าใจถึงประโยชน์ของการบัญชีซึ่งในความเป็นจริงผู้ประกอบการจะเกิดความกลัวว่าถ้าทำบัญชีให้ถูกต้องย่อมจะต้องเสียภาษีมาก และกลัวว่าจะเป็นหลักฐานอันสำคัญที่จะทำให้สรรพากรมาตรวจสอบบัญชีเพื่อประเมินภาษีในภายหลัง ดังนั้นผู้ประกอบการจึงไม่ให้ความสำคัญของการทำบัญชีให้ถูกต้อง โดยลักษณะพฤติกรรมของผู้ประกอบการส่งผลโดยตรงต่อคุณภาพของงบการเงิน เช่น ผู้ประกอบการที่ต้องการหลีกเลี่ยงภาษีอาจจะทำการตกแต่งตัวเลขทางบัญชี บันทึกบัญชีไม่ครบถ้วน และไม่ถูกต้อง เพื่อให้เสียภาษีน้อยที่สุด ผู้บริหารและผู้ที่เกี่ยวข้องไม่ได้ให้ความสำคัญกับเอกสารที่จะนำมาบันทึกบัญชีโดยไม่สนใจว่าเอกสารนั้นครบถ้วนถูกต้องหรือไม่ เช่น ไม่มีชื่อผู้รับเงิน ไม่มีวันที่ เป็นต้น ผู้บริหารไม่มีความรู้ทางบัญชีเท่าที่ควรทำให้ไม่สามารถเข้าใจข้อมูลในงบการเงินที่ผู้ทำบัญช้นำเสนอ ผู้ทำบัญชีต้องเสียเวลาอธิบายในรายละเอียดให้ผู้บริหารอยู่เป็นประจำ

การกำกับดูแลกิจการและคุณภาพรายงานทางการเงินของธุรกิจ SMEs ในเขต

ภาคเหนือ พรพิศ จันทจรจตุรภัทร (2548) กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างรายงานทางการเงินกับสภาพแวดล้อมทางธุรกิจ โดยการกำหนดวัตถุประสงค์ของรายงานการเงินขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ การเมือง กฎหมายและสังคม ซึ่งในประเทศที่มีความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ ระบบการผลิต การตลาดของสินค้า และการบริหารเป็นระบบต่อเนื่องซับซ้อน ผู้ใช้รายงานทางการเงินจึงต้องการข้อมูลเกี่ยวกับฐานะทางการเงินและผลการดำเนินงานของธุรกิจอย่างเพียงพอเพื่อใช้ในการตัดสินใจ

การบริหารงานและดำเนินงานของธุรกิจ SMEs เริ่มต้นจากธุรกิจเจ้าของคนเดียวและมีการขยายธุรกิจเป็นธุรกิจขนาดใหญ่ ทำให้ผู้บริหารมีผู้ที่เกี่ยวข้องเกิดขึ้นหลายฝ่าย ดังนั้นการบริหารงานต้องมีความยุติธรรม มีความเป็นกลาง ไม่เห็นแก่ฝ่ายใด ไม่เอาใจเอาเปรียบไม่ว่าจะเป็นผู้ร่วมงาน คู่ค้า หรือผู้มีส่วนได้เสียอื่น ไม่ลำเอียง ไม่มีการเลือกปฏิบัติ นอกจากนี้ธุรกิจมีการพัฒนาทางด้านการบัญชี เพื่อให้รายงานทางการเงินและข้อมูลทางการเงินมีความถูกต้องและโปร่งใส เนื่องจากระยะหลังผู้ประกอบการธุรกิจ SMEs มีการนำรายงานทางการเงินมาใช้ในการบริหารและควบคุมดูแลกิจการมากขึ้น ซึ่งในการแข่งขันธุรกิจจำเป็นจะต้องมีความพร้อมในด้านระบบและข้อมูลทางบัญชี เพื่อให้ได้ข้อมูลทางการเงินที่ดีมีคุณภาพ ถูกต้อง เชื่อถือได้ รวดเร็วเพียงพอต่อการตัดสินใจในการดำเนินธุรกิจรวมทั้งสามารถจูงใจให้นักลงทุนหันมามีส่วนร่วมลงทุนในกิจการได้

โดยสภาพแวดล้อมของรายงานทางการเงินสามารถแยกออกได้เป็น 2 ประเภท คือ

1. สภาพแวดล้อมภายนอกองค์กรที่มีผลกระทบต่อรายงานทางการเงินโดยตรง ได้แก่ หน่วยงานของรัฐ เป็นผู้กำหนดรูปแบบของรายงานทางการเงินสำหรับกิจการประเภทต่าง ๆ ให้ยึดถือเป็นแนวปฏิบัติ และในขณะเดียวกันสภาวิชาชีพก็ได้มีการกำหนดมาตรฐานบัญชีที่เกี่ยวข้องกับรายงานทางการเงิน เพื่อให้นักบัญชีได้จัดทำตามมาตรฐานเดียวกัน นอกจากนี้ยังมีผู้ที่เกี่ยวข้องกับกิจการ เช่น ลูกหนี้ เจ้าหนี้ ผู้ลงทุน ซึ่งเกี่ยวข้องกับรายงานทางการเงินและเป็นผู้นำรายงานทางการเงินไปใช้ประโยชน์ เช่น ในด้านการวิเคราะห์การให้สินเชื่อโดยเจ้าหนี้ วิเคราะห์ผลตอบแทนจากการลงทุน โดยเจ้าของกิจการ เป็นต้น

2. สภาพแวดล้อมภายในองค์กร เป็นสภาพแวดล้อมที่อยู่ภายในเขตขององค์กร ซึ่งจะมีประกอบดังนี้

- 2.1 ระบบโครงสร้างการจัดองค์กร เป็นลักษณะการจัดองค์กรของหน่วยงาน เพื่อให้ผู้บริหารสามารถสั่งการและประสานงานกับหน่วยงานภายในองค์กรของตนได้ โครงสร้างขององค์กรจัดตั้งขึ้นจะกำหนดความรับผิดชอบ การมอบหมายงาน และนอกจากนั้นยังแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ในระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ แผนกต่าง ๆ เช่น ผลิต การตลาด เป็นต้น

- 2.2 ระบบการดำเนินงานของกิจการ เป็นระบบการทำงานประจำวันตั้งแต่การเดินเครื่องจักร การผลิตสินค้าจนส่งไปจำหน่ายให้กับลูกค้า สิ่งที่ส่งเข้ามาในระบบดำเนินการ นอกจากนี้ยังเกี่ยวข้องกับทรัพยากรอื่น ๆ ที่นำเข้ามาในระบบ ได้แก่ แรงงาน อุปกรณ์ เงินทุน และข้อมูล เพื่อช่วยให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

2.3 ระบบสารสนเทศ เป็นระบบที่ให้บริการการจัดทำสารสนเทศด้านต่าง ๆ ให้แก่ผู้บริหารเพื่อประกอบการตัดสินใจ ระบบสารสนเทศยังแยกออกเป็นระบบสารสนเทศตามกิจกรรมของธุรกิจ เช่น การผลิต การตลาด และการบัญชี เป็นต้น

ทั้งนี้เพื่อให้ปัจจัยที่ใช้ในการศึกษามีความเหมาะสม ให้ผลเป็นที่น่าเชื่อถือ และจากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น จึงมีการกำหนดปัจจัยที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ จำนวน 4 ด้าน ดังต่อไปนี้

1. ปัจจัยด้านผู้ทำบัญชี ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ อังคณา นุตยกุล
2. ปัจจัยด้านมาตรฐานการบัญชี ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ อังคณา นุตยกุล
3. ปัจจัยด้านผู้ประกอบการ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ อังคณา นุตยกุล
4. ปัจจัยอื่น ๆ หมายถึง ปัจจัยที่นอกเหนือจากปัจจัยด้านผู้ทำบัญชี ปัจจัยด้านมาตรฐานการบัญชี และปัจจัยด้านผู้ประกอบการ เช่น ระบบโครงสร้างขององค์กร ระบบการดำเนินงานของกิจการ ระบบสารสนเทศของกิจการ เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ พรพิศ จันทจรุภัทร

แนวคิดเกี่ยวกับวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม

วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (Small and Medium Enterprises: SMEs) หมายถึง ธุรกิจที่มีลักษณะการบริหารงานอย่างอิสระ ผู้บริหารมักเป็นเจ้าของกิจการ การจัดหาเงินมาลงทุนทำธุรกิจเป็นเงินทุนส่วนตัว และการดำเนินงานจะทำภายในท้องถิ่น มีการกำหนดจำนวนพนักงาน เงินลงทุน สินทรัพย์แบ่งตามขนาด โดยวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม ครอบคลุมกิจการ 3 กลุ่มใหญ่ ๆ ได้แก่

3.1 กิจการการผลิต (Production Sector) ครอบคลุมการผลิตในภาคเกษตรกรรม (Agricultural Processing) ภาคอุตสาหกรรม (Manufacturing) และเหมืองแร่ (Mining) เป็นธุรกิจที่นำวัตถุดิบ ชิ้นส่วน อะไหล่ และปัจจัยนำเข้าต่าง ๆ มาผ่านกระบวนการแปรสภาพจนกลายเป็นสินค้าสำเร็จรูป เพื่อจำหน่ายต่อไป ลักษณะการประกอบการของธุรกิจการผลิตที่เป็นธุรกิจขนาดย่อมจะเป็นโรงงานขนาดเล็ก ซึ่งไม่มีการใช้เทคโนโลยีที่ก้าวหน้าหรือไม่มีการผลิตในปริมาณที่มากเหมือนธุรกิจขนาดใหญ่ แต่สามารถดำรงกิจการอยู่ได้ด้วยการตอบสนองความต้องการ ของลูกค้าประจำหรือเจาะตลาดในกลุ่มลูกค้าเฉพาะ

3.2 กิจการการค้า (Trading Sector) ครอบคลุมการค้าส่ง (Wholesale) และการค้าปลีก (Retail) เป็นธุรกิจที่ทำหน้าที่ของคนกลางที่อยู่ในช่องทางการจำหน่ายทั้งที่เป็นค้าส่งและการค้าปลีก เช่น ร้านขายของชำ ร้านขายเสื้อผ้า ร้านขายหนังสือ เป็นต้น ธุรกิจ SMEs จำนวนมากเป็นธุรกิจจำหน่ายสินค้าโดยเฉพาะในท้องถิ่นที่อยู่ห่างไกลจากผู้ผลิตสินค้ามาก ๆ ร้านค้าส่งและร้านค้าปลีกจะเป็นผู้นำเอาสินค้าจากผู้ผลิตส่งให้ถึงผู้บริโภคได้อย่างทั่วถึงทุกท้องถิ่นทั่วภูมิภาค

โดยอาศัยความชำนาญในพื้นที่ภูมิประเทศ ซึ่งช่วยให้ธุรกิจขนาดใหญ่สามารถขยายตลาดอย่างกว้างขวาง

3.3 กิจกรรมบริการ(Service Sector) เป็นธุรกิจที่ต้องใช้พนักงานเส่นอบริการ การตอบสนองความต้องการของลูกค้า ธุรกิจ SMEs เป็นธุรกิจที่ให้บริการมีอยู่จำนวนมาก เนื่องจากเป็นธุรกิจที่ใช้เงินลงทุนไม่มากนัก แต่ต้องอาศัยแรงงานและฝีมือของบุคลากร เช่น ร้านตัดเสื้อผ้า ร้านซักรีด เป็นต้น ซึ่งธุรกิจบริการจะเป็นธุรกิจที่ต้องอาศัยความสามารถของบุคคลทำให้ขายตัวเป็นไปได้อย่าง และมีผลผลิตค่อนข้างต่ำ เมื่อระบบเศรษฐกิจเจริญเติบโตขึ้น ทำให้ความต้องการด้านการบริการเพิ่มขึ้นจึงเกิดการผลักดันให้เกิดการก่อตั้งธุรกิจบริการรายใหม่

การกำหนดลักษณะของธุรกิจตามเงื่อนไขของกฎกระทรวงอุตสาหกรรม ในการแบ่งขนาดของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมตามมูลค่ารวมของสินทรัพย์ไม่รวมที่ดิน และจำนวนการจ้างงาน สามารถแบ่งได้ดังนี้ (สถาบันพัฒนาวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม กระทรวงอุตสาหกรรม, 2550ค: ออนไลน์)

วิสาหกิจขนาดย่อม		
ประเภทธุรกิจ	การจ้างงาน	มูลค่าสินทรัพย์ถาวร (บาท)
กิจการผลิต	ไม่เกิน 50 คน	ไม่เกิน 50 ล้านบาท
กิจการบริการ	ไม่เกิน 50 คน	ไม่เกิน 50 ล้านบาท
กิจการค้าส่ง	ไม่เกิน 25 คน	ไม่เกิน 50 ล้านบาท
กิจการค้าปลีก	ไม่เกิน 15 คน	ไม่เกิน 30 ล้านบาท
วิสาหกิจขนาดกลาง		
ประเภทธุรกิจ	การจ้างงาน	มูลค่าสินทรัพย์ถาวร (บาท)
กิจการผลิต	50-200 คน	เกิน 50-200ล้านบาท
กิจการบริการ	51-200 คน	เกิน 50-200 ล้านบาท
กิจการค้าส่ง	26-50 คน	เกิน 50-100ล้านบาท
กิจการค้าปลีก	16-30 คน	เกิน 30-60 ล้านบาท

ทั้งนี้หากจำนวนการจ้างงานของกิจการใดเข้าลักษณะของวิสาหกิจขนาดย่อม แต่มูลค่าสินทรัพย์ถาวรเข้าลักษณะของวิสาหกิจขนาดกลาง หรือจำนวนการจ้างงานเข้าลักษณะของวิสาหกิจขนาดกลาง แต่มูลค่าสินทรัพย์ถาวรเข้าลักษณะของวิสาหกิจขนาดย่อม ให้ถือจำนวนการจ้างงานหรือมูลค่าสินทรัพย์ถาวรที่น้อยกว่าเป็นเกณฑ์ในการพิจารณา

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

แดน กุลรูป (2548) ได้ศึกษาข้อบกพร่องในการจัดทำบัญชีจากการตรวจสอบบัญชีของกรมพัฒนาธุรกิจการค้า ในเขตพื้นที่จังหวัดลำปาง โดยวิธีการศึกษาได้เลือกเฉพาะบัญชีและงบการเงินที่พบข้อบกพร่องในการจัดทำบัญชี จากกระดาษทำการตรวจสอบบัญชีที่ได้ผ่านการตรวจทานจากเจ้าหน้าที่ของสำนักงานพัฒนาธุรกิจการค้า จังหวัดลำปาง จากการศึกษาพบว่า ธุรกิจที่พบข้อบกพร่องในการจัดทำบัญชีและจัดทำงบการเงินมากที่สุด คือ ธุรกิจประเภทห้างหุ้นส่วนจดทะเบียน และข้อบกพร่องที่พบมากที่สุดคือ การจัดทำบัญชีไม่ครบถ้วน การบันทึกรายการโดยไม่มีการตัดโอนที่ต้องใช้ประกอบงบการเงิน การแสดงรายการในงบการเงินไม่สอดคล้องกับบัญชีตามลำดับ และผลการศึกษาข้อบกพร่องแยกตามการจัดจ้างผู้ทำบัญชี พบว่าธุรกิจที่จัดจ้างสำนักงานบัญชีเป็นผู้ทำบัญชีพบข้อบกพร่องมากที่สุด

สวัสดิ์ หากิน (2552) ได้ศึกษาถึงความคิดเห็นของผู้พิจารณาสินเชื่อระยะยาวของธนาคารในจังหวัดเชียงใหม่ต่อคุณภาพข้อมูลทางการเงินของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามจากผู้พิจารณาสินเชื่อระยะยาวของธนาคารในเขตจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งมีนโยบายในการให้สินเชื่อระยะยาวแก่วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม จำนวนทั้งหมด 126 สาขา จากจำนวนธนาคารทั้งหมด 22 แห่ง ผลการศึกษาพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีอายุระหว่าง 31-50 ปี จบการศึกษาระดับปริญญาตรี ทำงานในตำแหน่ง เจ้าหน้าที่วิเคราะห์สินเชื่อ และมีประสบการณ์ในการพิจารณาสินเชื่อ มากกว่า 15 ปี คุณภาพของข้อมูลทางการเงินของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมที่ศึกษาได้แก่ ข้อมูลในงบการเงิน ซึ่งประกอบด้วย งบกำไรขาดทุน งบดุล งบกระแสเงินสด และหมายเหตุประกอบงบการเงิน ซึ่งพบว่า ผู้พิจารณาสินเชื่อระยะยาวของธนาคารเห็นว่า คุณภาพงบการเงินโดยรวมของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม อยู่ในระดับมีคุณภาพมาก ซึ่งคุณภาพด้านความเข้าใจได้มีระดับค่าเฉลี่ยสูงที่สุด อยู่ในระดับมาก และคุณภาพด้านความเชื่อถือได้มีระดับค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด อยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณภาพของงบการเงินแต่ละประเภทพบว่า คุณภาพของงบการเงินวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมทุกประเภท อยู่ในระดับมีคุณภาพมาก และปัญหาที่พบจากการใช้งบการเงินของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในการพิจารณาสินเชื่อ 3 อันดับแรก ประกอบด้วย ปัญหาเกี่ยวกับการเปิดเผยข้อมูลที่สำคัญในงบการเงินยังไม่เพียงพอ ปัญหารายการในงบการเงินไม่ครบถ้วน และไม่ถูกต้อง ซึ่งปัญหาดังกล่าวเป็นปัญหาที่มีผลกระทบต่อคุณภาพด้านความเชื่อถือได้ของงบการเงินของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม

สุเมธ หาญเทพินทร์ (2548) ได้ศึกษาปัญหาของผู้สอบบัญชีธุรกิจขนาดย่อมที่จัดทำบัญชี โดยใช้บริการสำนักงานรับทำบัญชี ซึ่งเก็บข้อมูลจากแบบสอบถามจากประชากรทั้งหมดคือ ผู้สอบบัญชีรับอนุญาตที่มีสำนักงานตั้งอยู่ในจังหวัดเชียงใหม่จำนวน 49 คน โดยมีผู้ตอบแบบสอบถามและแสดงความคิดเห็นจำนวน 28 คน ขอบเขตการศึกษาคือ ปัญหาและข้อจำกัดซึ่งอาจเกิดขึ้นในการปฏิบัติงานด้านต่าง ๆ ของผู้สอบบัญชีรับอนุญาต จากการศึกษาพบว่า เจ้าของกิจการคิดว่าการจัดทำงบการเงินเป็นความรับผิดชอบของสำนักงานบัญชี หรือผู้สอบบัญชี โดยไม่ใช้ความรับผิดชอบของตน ธุรกิจขนาดย่อมมักมีข้อจำกัดในการควบคุมภายใน เจ้าของกิจการขนาดย่อมไม่ให้ความสำคัญ และไม่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับงานสอบบัญชี โดยธุรกิจขนาดย่อมส่วนมากจะบันทึกบัญชีไม่ถูกต้อง ครบถ้วน และไม่มีเอกสารประกอบรายการอย่างเพียงพอ รวมทั้งการปิดบัญชีและจัดเตรียมเอกสารให้ผู้ตรวจสอบบัญชีตรวจสอบก่อนข้างล่าช้า ข้อเสนอแนะจากการศึกษา หน่วยงานที่เกี่ยวข้องการประกอบธุรกิจขนาดย่อมควรจัดให้มีการอบรมให้ความรู้ความเข้าใจ ความสำคัญของงานด้านบัญชี โดยจัดอบรมโดยเน้นผู้บริหาร หรือเจ้าของกิจการให้เปลี่ยนทัศนคติว่าธุรกิจขนาดย่อมจะประสบผลสำเร็จควรมีการจัดทำบัญชีให้ถูกต้อง

อังคณา นุศตยกุล (2548) ได้ศึกษาถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของผู้ทำบัญชี ในการปฏิบัติงานให้ถูกต้องตามมาตรฐานการบัญชีไทย สำหรับธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม ในเขตกรุงเทพมหานคร ซึ่งวิธีการศึกษาแบ่งเป็น 2 ขั้นตอน ดังนี้ ขั้นตอนแรก ได้ทำการศึกษาเชิงคุณภาพด้วยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก จากผู้ทำบัญชีที่มีประสบการณ์ประสบความสำเร็จในการทำงานทางด้านบัญชีจำนวน 10 คน โดยนำผลการสัมภาษณ์และทบทวนวรรณกรรมมาบูรณาการเพื่อให้ได้กรอบแนวคิดในการทำการศึกษาค้นคว้า ขั้นตอนที่สอง ได้ทำการศึกษาเชิงปริมาณโดยใช้แบบสอบถาม ซึ่งผู้ตอบแบบสอบถามเป็นผู้ทำบัญชีในธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในเขตกรุงเทพมหานคร จำนวน 380 คน จากการศึกษาพบว่า ผู้ทำบัญชีต้องเป็นผู้มีจรรยาบรรณในวิชาชีพ มีความรู้ในวิชาชีพอย่างแท้จริง มีความรักในอาชีพ มีรายได้และผลตอบแทนเหมาะสมกับหน้าที่ และความรับผิดชอบ และมีสภาพแวดล้อมในการทำงานที่ดี การปฏิบัติงานจึงประสบความสำเร็จ และด้านการปฏิบัติงานให้ถูกต้องตามมาตรฐานการบัญชี พบว่าด้านสภาพแวดล้อมในการทำงานมีความสำคัญมากที่สุด ด้านความเป็นอิสระในการทำงาน ด้านความสัมพันธ์กับผู้บริหาร และด้านรายได้ สวัสดิการ ตามลำดับ ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย องค์กรควรสนับสนุนให้ผู้ทำบัญชีมีอิสระในการปฏิบัติงาน เพื่อให้ปฏิบัติงานด้านบัญชีเป็นไปตามกรอบหรือแนวทางของวิชาชีพให้โอกาสผู้ทำบัญชีในการแสดงความคิดเห็น สนับสนุนให้ผู้ทำบัญชีได้รับรายได้และสวัสดิการอย่างเพียงพอต่อความรู้ ความสามารถ